

PAGAN ⊕ SHQIPËAR

ⓈPAGANⓈ

"Mbi Zotat dhe Kozmosin"
nga *Saturninius Secundus Salutius*

(Panteoni, Romë)

-Mbi Zotat dhe Kozmosin-
nga Salutiusi

© PAGAN SHQIPTAR ©

© ATP ©

-Parathënie-

Për herë të parë në gjuhën shqipe, ju prezantojmë lexuesve tanë «*Mbi Zotat dhe Kozmosin*» nga Salutiusi. I shkruar në shekullin e 4-t të erës sonë, ky libër i shkurtër paraqet konceptet, vlerat, filozofinë dhe botëkuptimin thelbësor të pranishëm në të gjitha besimet pagane Europiane. Për shembull, Asianizmi (një nga fetë e fundit që mbijetoi nga lashtësia Europiane) feja e Osetëve ndan më shumë se një tipar teologjik me atë që Salutiusi paraqet në librin e tij. Pra, falë filozofisë së tij neoplatonike Salutiusi është në gjendje të përmbledhë dhe të nxjerrë në pah disa pika kryesore të thelbit të fesë tradicionale Europiane.

Nuk dihet shumë për Salutiusin. Ajo që dihet me siguri për të është se ai ishte një zyrtar romak nga Galia (Franca moderne) dhe një mik i ngushtë i Julianit (331-363 e.s.), perandorit të fundit pagan romak. Ky perandor me rrënjë Ilire (ai ishte nipi i perandorit Konstandin) u rrit në besimin e Krishterë, por vendosi të kthehej në traditat e paraardhësve të tij. Ai u rrethua me filozofë neoplatonistë dhe teurgistë (që përshkruanin bërjen e ritualeve) si Maksimusi i Efesit, Priskusi i Epirit dhe Salutiusi. Si Salutiusi ashtu edhe Juliani shkruan libra për të promovuar fenë tradicionale: Librat e Julianit u drejtoheshin priftërinjve të klasës së lartë dhe njerëzve të arsimuar, ai gjithashtu botoi një broshurë polemike kundër Krishterimit të titulluar "*Kundër Galileasve*", ndërsa libri i Salutiusit u drejtohej njerëzve të thjeshtë ose njerëzve të arsimuar mesatarisht (prandaj libri i tij është mjaft i shkurtër). Edhe struktura e vepres së tij është projektuar për të përmbushur këtë qëllim: pjesa e parë që kalon nga kapitulli 1 në kapitullin 12 ekspozon nocionet themelore për një publik të paarsimuar, ndërsa pjesa e dytë nga kapitulli 13 deri në fund sillet rreth pyetjeve më komplekse për një publik më të arsimuar. Sidoqoftë, "*Mbi Zotat dhe Kozmosin*" mund të konsiderohet si një prezantim shumë i mirë mbi teologjinë e lashtë dhe pothuajse si një katekizëm pagan.

Ky libër është shumë i rëndësishëm për paganizmin shqiptar pasi botëkuptimi ynë pagan bazohet vetëm në vlerat e Antikitetit. Në të vërtetë, pa këtë pikë referimi paganizmi nuk është më shumë se një predikim ekologjik dhe panteist shumë subjektiv, dhe një estetizëm (si doktrinë) modern i zbrazët që krijon gjithçka nga e para. Me fjalë të tjera: ai lloji i paganizmit që paralajmëroi Julius Evola si shumë problematik. Për më tepër, vepra e Salutiusit na kujton se paraardhësit tanë kishin një kuptim të thellë të gjërave më të shenjta dhe e kaluan atë përmes miteve dhe legjendave. Duke theksuar sa të rëndësishme janë këto, se si fshehin disa njohuri teologjike, Salutiusi na bën të pyesim për kuptimin e vërtetë të të gjitha legjendave shqiptare që sillen rreth Skënderbeut, Mujit dhe Halilit etj. Një aspekt tjetër interesant i librit të Salutiusit për paganizmin shqiptar është sesi ai paganizëm është i bazuar në filozofi dhe jo në besimin e verbër, dhe sesi sjell argumente të pakundërshtueshme kundër koncepteve Abrahamike të kohës së tij (kryesisht Krishterimi). Dhe argumentet e tij janë edhe më të vlefshme kundër fesë tjetër Abrahamike që u përhap më vonë (Islami). Në të vërtetë, atëherë Perandoria Romake nuk dinte si të merrej me fenë e re që vinte nga Lindja e Mesme: ajo solli një botëkuptim të ri fetar, vlera të reja, koncepte të reja etj (dhe duhet mbajtur parasysh se “e re” nuk do të thotë “më e mirë”). Dogmat e të Krishterëve rrotullohen në faktin se ekziston vetëm një Zot, se Jezusi biri i tij hyjnor vdiq për mëkatet e Njerëzimit dhe sesi Bota është një vend i keq pa asnjë shenjtëri: prandaj Romakët e barazuan këtë kult me ateizmin pasi ata pranonin shumë më shumë Zota, gjithashtu pranonin dhe natyrën e shenjtë e Kozmosit. Sot, Shqiptarët janë pak a shumë në të njëjtin pozicion: të huajt sjellin zakone të reja, kuptime të reja që po ndryshojnë Shqipërinë dhe Shqiptarët si kurrë më parë, por askush nuk është në gjendje t'i sfidojë ata, pasi shumica e Shqiptarve kanë një botëkuptim të gabuar Abrahamik. Vetëm një paganizëm që shkrihet me patriotizmin (si ai i Salutiusit) mund të jetë botëkuptimi i duhur për të ruajtur identitetin tonë Shqiptar si shpirtërisht ashtu edhe fizikisht.

Në të vërtetë, shumë nga pikat kryesore që Salutiusi artikulon në librin e tij bazohen në vlera që i bëjnë jehonë vlerave tona Shqiptare. Është interesante të theksohet për shembull se si ai e barazon sakrificën e dikujt për atdheun si diçka të ngjashme me të mirën më të madhe. Për më tepër, ai këmbëngul se individët e virtytshëm duhet të përfshihen në jetën politike të kombeve të tyre në mënyrë që të krijojnë organizimin e duhur shoqëror. Kjo gjendje është e mirë jo vetëm për të gjithë Shtetin, por edhe për individin. Për më tepër, kjo "detyrë patriotike" e shoqëruar me nderimin e duhur të Perëndive i lejon individet dhe Shtetin të gëzojnë Providencën Hyjnore: pra, i gjithë procesi është kështu një cikël i virtytshëm. Po kështu, koncepti kryesor rreth të cilit sillet ky libër është koncepti i virtytshmërisë. Nëse vërehet me kujdes, elementet që Salutiusi paraqet si virtyte si trimëria, përmbajtja e vetvetes, mençuria dhe drejtësia janë të njëjta me vlerat e promovuara nga Shqiptarët dhe të mishëruara në mënyrë perfekte nga Skënderbeu ose nga Malësorët tanë për shembull.

Pra, cilat janë konceptet kryesore fetare të këtij botëkuptimi? Këtu është një listë e vogël:

- Zotat janë gjithmonë të mirë dhe nuk ndryshojnë. Ata gjithmonë na dërgojnë të mira, dhe është vetëm qëndrimi ynë ai që na pengon t'i marrim ato në radhë të parë.
- Kozmosi (bota materiale + bota shpirtërore) është i përjetshëm dhe i mirë. Është Kozmosi më i mirë i mundshëm dhe nuk do të shkatërrohet kurrë.
- Ndryshe nga Krishterimi ose Islami që i kundërshtojnë botën materiale dhe botën shpirtërore sepse kanë origjinë të ndryshme (Dualizëm) dhe që njëra është më e mirë se tjetra, për Salutiusin bota materiale është si prodhimi i drejtpërdrejtë së botës shpirtërore përmes rrezatimit të saj, ose është si reflektimi i botës shpirtërore. Origjina e përbashkët transhendente të gjitha gjërave është Shkaku i Parë. Ai është burimi i çdo gjëje dhe çdo gjë manifeston Shakun e Parë (Monizëm). Por asgjë nuk është e barabartë me Të, ashtu si rrezet e dritës nuk janë të barabarta me diellin.

- Nga Shkaku i Parë buron gjith hierarkia e qenieve hyjnore. Në të vërtetë, gjithçka në Kozmos ka vendin e vet dhe nuk mund të ketë zbrazëti midis Shkakut të Parë dhe botës materiale. Por, ashtu si drita më e afërt me diellin është më e shkëlqyer, po kështu forma më e lartë e qenies është ajo që është më e afër nga Shkaku i Parë. Pra, në krye të hierarkisë gjejmë Zotat parësor, më poshtë ato dytësor, dhe pastaj gjejmë demonë gjithnjë e më të vegjël që bëjnë punën e tyre për të mirën më të madhe të Kozmosit.
- Dikotomia (dyzimi) midis Shpirtrave irracionalë dhe Shpirtrave racionalë brenda nesh, dhe sesi triumfi i njërit çon në një apoteozë (bashkim me forcat që drejtojnë Kozmosin) ndërsa triumfi i tjetrit çon në rimishërim të pafund.
- Ndryshe nga të Krishterët (dhe Myslimanët) që theksojnë rëndësinë e besimit në Zot, Perënditë sipas Salutiusit nuk dëmtohen nga ata që nuk besojnë në to. Ajo që është më e rëndësishme është dija se Kozmosi është me origjinë hyjnore dhe se nuk do të shkatërrohet. Pra, nëse Kozmosi është i shenjtë do të thotë që ligjet e tij janë gjithashtu të shenjta. Të mbrosh ligjet e Kozmosit do të thotë të mbrosh rendin e shenjtë të vendosur nga Perënditë. Kjo është detyra e njerëzimit.

Kështu, për të përfunduar mund të themi se askush nuk mund të konsiderohet seriozisht si pagan nëse nuk është i vetëdijshëm ose nuk i përmbahet këtij libri sepse ky libër është zemra e pacënuar e teologjisë së botës së lashtë që përjetoj bashkimin (shpirtëror dhe material) me Perënditë vazhdimisht përditë. Dhe nga ky bashkim buruan kaq shumë mrekulli dhe bekime. I njëjti lloj bashkimi dhe bekimi u dëshmuar në Apoloni në Iliri, në atdheun tonë. Atdheu ynë është larguar aq shumë nga Providenca e Perëndive, por falë librit të Salutiusit ne mund të lidhemi përsëri me ta dhe të shijojmë Providencën e tyre në të gjitha fushat përsëri. Varet vetëm nga ne: qofshin Perënditë të favorshme për ne.

‘‘Mbi Zotat dhe Kozmosin’’

nga Salutiusi

I. Si duhet të jetë dishepulli, dhe koncepte të përgjithshme.

Ata që dëshirojnë të dëgjonë për Perënditë duhet të kenë qenë të mirëudhëzuar në fëmijëri, dhe jo të kenë berë zakon besime të pabaza¹. Gjithashtu duhet të jenë mjaft të gatshëm dhe të arsyeshëm, në mënyrë që të ndjekin siç duhet mësimin.

Ata gjithashtu duhet që të dinë konceptet e përgjithshme. Konceptet e përgjithshme janë ato të cilat të gjithë njerzit i pranojnë që në momentin që iu prezantohen këto koncepte : si për shembull, që çdo Hyjni i përket së mirës, Hyjnitë janë të lirë nga pasioni, të lirë nga ndryshimi. Për çdo gjë që pëson ndryshim ndodh kështu për keq ose për mirë : nëse për keq, atëherë është bërë keq; nëse ndryshimi vjen për mirë, atëherë duhet të ketë qenë keq në fillim.

II. Që Zotat janë të Pandryshueshëm, të Palindur [nga proces riprodhimi]², të Përjetshëm, Jofizik, dhe nuk gjenden në hapësirë.

Le të jetë kështu dishepulli. Le të jetë mësimi si vijon. Esenca ose përbërja e Zotave nuk erdhi asnjëherë në ekzistencë. Ajo çka është gjithmonë nuk ka si të vijë në ekzistencë pasi aty ka qenë gjithmonë ; dhe ajo çka është gjithmonë është ajo që zotëron forcën parësore³ dhe që nga vetë natyra nuk vuan asnjë ndryshim. Ata as nuk përbëhen nga trupa, sepse fuqitë që e gjallërojnë trupin janë jofizike. As nuk

¹ Këtu autori kundërshton idetë e Krishtera, Gnostike ose Abrahamike në përgjithësi.

² Lexuesi do të gjejë mes kllapave katrore shpjegime për të lehtësuar kuptimin e tekstit.

³ Kjo forcë parësore mund të shpjegohet si e një forcë që "parapërfshin" në vetvete të gjitha potencialet e çdo qenieje ekzistuese, dhe Perënditë e zotërojnë atë sepse esencat ose përbërjet e tyre nuk janë të ndara nga Kauza e Parë (ashtu si mendimet apo ëndrrat tona nuk ndahen prej nesh).

gjenden në hapësirë, pasi kufizimi nga hapësira është aftësi e trupave⁴. As nuk janë të ndarë nga Shkaku i Parë ose nga njëri-tjetri, ashtu si mendimet nuk janë të ndara nga mendja, ose si dituria nga shpirti, ose si ndjenjat nga qenia e gjallë.

III. Për sa i përket miteve; që ata janë hyjnore dhe pse.

Ne mund të pyesim fare mirë, atëherë, pse të parët tonë nuk i shpjeguan qartë këto doktrina dhe përdorën mitet? Që mitet na shtynjnë të kërkojmë dhe të mos i kemi mendjet tona dembele (apo të paqëllimta), ja tek është përfitimi i parë që vjen nga ato.

Që mitet janë hyjnore kjo gjë shikohet nga ato që i kanë përdorur. Mitet janë përdorur nga poetë të frymëzuar, nga filozofët më të shquar, nga ata që themeluan Misteret⁵, dhe nga Perënditë vetë përmes orakujve. Por arsyeja pse mitet janë hyjnore është detyrë e filozofëve ta shpjegojnë atë. Duke marrë parasysh që të gjitha gjërat ekzistuese tërhiqen nga gjërat e ngjashme me njëra-tjetrën dhe gjërat që nuk janë të ngjashme largohen nga njëra-tjetra, historitë rreth Perëndive priren të jenë si vetë Perënditë, në mënyrë që të jenë njëkohësisht të vlefshme ndaj esencës ose përbërjes hyjnore të Perëndive, dhe t'i bejë Perënditë të favorshëm ndaj atyre që flasin për to. Dhe vetëm përmes miteve mund të bëhet diçka e tillë.

Tani mitet në atë që thonë dhe atë që nuk thonë, në atë që është e zbuluar dhe e pazbuluar, në atë që është e dukshme dhe që është e fshehur⁶ gjithsesi përfaqesojnë Perënditë. Mitet përfaqesojnë dhe të mirat e Perëndive: ashtu si Perënditë kanë bërë të mirat e ndjesisë të kuptushme për të gjithë dhe të njëllotë por kanë ruajtur të mirat që vijnë nga mendja [intelekti] vetëm për të urtët (që mund të kuptojnë dhe të arsyetojnë në mënyrë të qetë), kështu mitet shprehin

⁴ Pra dikush nuk mundet të takoj Perënditë, për shembull, në majë të një malit sepse vetëm trupat mund të takohen në botën fizike por Perënditë janë jofizike (nuk përbëhen nga trupa).

⁵ Një lloj kulti tradicional i Lashtësisë në të cilin individit duhet të kalojë nëpër rite të fillimit (inicime) për të qenë pjesë e tij. Pra, ata nuk ishin të hapur për të gjithë, por vetëm për disa individë që plotësonin disa kushte.

⁶ Këtu kemi Eksoterizmin (asaj që është e dukshme) dhe Ezoterizmin (asaj që është e fshehur) që janë nocione thelbësore që gjenden në çdo fe tradicionale.

ekzistencën e Perëndive për të gjithë, por se cilët dhe se çfarë janë Perënditë mbetet vetëm për ata që mund të kuptojnë.

Mitet gjithashtu përfaqesojnë veprimtaritë e Perëndive. Dikush mund ta krahasojë Kozmosin me një mit, në të cilin trupat dhe gjërat janë të dukshme por shpirtat dhe mendjet të fshehura⁷. Por veç kësaj, t'i mësosh të vërtetën e plotë rreth Zotave të gjithëve çon në mospërfillje nga budallenjtë, sepse ata nuk mund të kuptojnë, dhe i bën dembelë të mirët. Ndërsa fshehja e së vërtetës nga mitet pengon përbuzjen nga të marrët dhe i detyron të mirët të praktikojnë filozofinë.

Po përse të parët tanë i kanë mbushur mitet me histori për mosha të rritura, vjedhje, rrëmbime dhe gjithë absurditet e tjera? Ndoshta e bënë me qëllim që nëpërmjet absurditetit të dukshëm shpirti mund të ndjejë menjëherë që fjalët janë si një mbulesë dhe të besojnë që e vërteta është si një mister, dhe kjo a nuk është diçka për t'u admiruar?⁸

IV. Që llojet e miteve janë pesë, me shembull për secilin.

Nga mitet disa janë teologjike, disa fizike, disa psikike, dhe disa të tjera materiale, dhe disa janë përziera nga dy të fundit.

Ato teologjiket janë ato të cilat nuk kanë asnjë kuptim material por vetëm merren me esencën ose përberjen më thelbësore të Perëndive: p.sh. Saturni [Kronosi] që gëlltit fëmijët e vet shpreh në alegori esencën ose përbërjen e Zotit, meqenëse Ai është mendtor [intelektual] dhe se gjithë mendjet [intelekti] rikthehet në vetvete.

Mitet mund të konsiderohen fizike kur ato shprehin veprimet e tyre në botë: p.sh. njerzit deri tani e kanë kuptuar Saturnin [Kronosin] si

⁷ Ekziston një analogji midis botës dhe miteve: disa shikojnë qiellin, yjet, malet, etj, dhe shohin vetëm një pjesë të natyrës, ndërsa disa të tjerë janë në gjendje të dallojnë hyjnoren në natyrë duke parë të njëjtat gjëra dhe kështu ta nderojnë atë plotësisht. E njëjta gjë mund të thuhet për fëmijët që lexojnë përrallat e Ezopit: atij që i pëlqen vetëm përralla si histori zbavitëse që përfshijnë kafshë etj, i mungon kuptimi i thellë moral që një fëmij i dytë e kupton, dhe duke bërë kështu ai ka më shumë gjasa të udhëheqë jetën e tij falë atij kuptimit moral.

⁸ Siç shprehet perandori romak Julian: "*Kur mitet [...] duken absurde për mendjen, në fakt ato thërrasin me zë të lartë dhe na ftojnë të mos i besojmë fjalë-për-fjalë por të studiojmë kuptimin e tyre të fshehur.*"

kohën, dhe duke i konsideruar ndarjen e kohës si bijtë e tij, thonë se bijtë janë gëlltitur nga Ati i tyre.

Mitet psikike përshkruajnë aktivitetet e vetë Shpirtit: veprimet e mendimit të Shpirtit, edhe pse kalojnë nëpër objekte të tjera, prapëseprapë qëndrojnë brenda sjellësve të vet⁹.

Mitet materiale i kanë përdorur më së shumti Egjiptianët, për shkak të injorancës së tyre. Besonin se vetë objektet materiale ishin hyjni, dhe kështu i thërrisnin: p.sh. tokën e thërrisnin Isis, lagështirën Osiris, nxehtësinën Typhon, ose ujin Kronos [Saturn], frytet e tokës Adonis, dhe verën Bakus [Dionisi].

Të thuash që këto objekte janë të shenjta për Perënditë, si në rastin e bimëve mejksore, gurëve dhe kafshëve të ndryshme¹⁰ është e mundur në mendjen e njeriut të urtë, por të thuash që këto objekte janë vetë Perënditë, kjo del vetëm nga goja e një të çmenduri – përjashtuar ndoshta, rastin kur thuhet që të dyja, si rruzulli i diellit ashtu edhe rrezja që del nga rrethi janë të quajtura “Dielli”¹¹.

Lloji i miteve të përziera mund të vërehet në shumë raste: për shembull thonë që në një banket të Perëndive, Grindja [Perëndesha e mosmarrëveshjeve, motra e Aresit dhe teorikisht bija e Zeusit] lëshoi një mollë të artë. Perëndeshat garuan për ta marrë, dhe, u dërguan nga Zeusi [Jupiteri] tek Parisi që të gjykoheshin. Parisi pa Afërditën [Venusin] si më të bukurën dhe ia dha mollën asaj. Këtu banketi simbolizon fuqitë hiperkozme të Perëndive: prandaj ata janë të gjithë bashkë. Molla e artë është Kozmosi, që duke qenë se u formua nga elemente të kundërta, thuhet natyrshëm se “u leshua nga Grindja [Mosmarrëveshja]” Perëndeshat e ndryshme i japin kozmosit dhurata të ndryshme, dhe kështu thuhet se “garuan për mollën”. Dhe Shpirti i cili jeton sipas ndjesive - në këtë rast është Parisi – duke mos i

⁹ Pra mendimet apo ëndrrat që janë prodhimet e Shpirtit tonë janë si fëmijët që gëlltit Saturni [Kronosi] sepse ato nuk ndahen nga ne dhe përfundojnë gjithmonë në Shpirtin tonë.

¹⁰ Ne fakt çdo Perëndi ka një simbol të shenjtë që gjendet në natyrë. Për shembull, Venusi [Afërdita] kishte si simbol të shenjtë planetin Venus, smeraldin, bakrin, pëllumbin, demin, pemët që rriten nëpër zona të lagështa si plepi, shelgu etj.

¹¹ Kjo ende ekziston në gjuhën Shqipe: p.sh. kur disa betohen “për Diellin”, ata nuk e kanë fjalën për diellin fizik (rruzulli + rrezet e dritës) ata në fakt nderojnë natyrën hyjnore të diellit fizik që vjen nga vet Zoti i Diellit. Kështu që ata në fakt betohen për Perëndinë e Diellit.

kushtuar rëndësi fuqive të tjera në Kozmosin por duke parë vetem bukurinë, tha që molla i përket Afërditës [Venusit].

Mitet teologjike i përshtaten më mirë filozofëve, ato fizike dhe psikike i përshtaten poetëve, ato të përziera i përkasin riteve të fillimit (inicimet)¹² duke qenë se ky rit ka si qëllim të na sjellë bashkë me Kozmosin dhe me Zotat.

Le të marrim një mit tjetër: thonë se e Ëma e Perëndive¹³ duke parë Attisin¹⁴ shtrirë pranë lumit Galus ra në dashuri me të, e mori atë, e kurorëzoi me një plis të përbërë me yje, dhe që prej asaj kohe e mbajti atë me vete. Ndërsa Attisi ra në dashuri me një nimfë dhe e la te Ëmen e Perëndive të jetonte me atë. Për këtë gjë e Ëma e Perëndive e bëri Attisin të çmendet në atë pikë ku ai preu organet riprodhuese e ia la ato nimfës, dhe më pas u kthye të jetonte me të Ëmen e Perëndive.

Tani, e Ëma e Perëndive është parimi [principi] që jep jetën; prandaj quhet dhe Mëma. Attisi është krijuesi i të gjitha gjërave që lindin dhe vdesin¹⁵, prandaj thuhet që është gjendur pranë lumit Galus. Galusi simbolizon Galaksinë, ose Rrugën e Qumështit, pika ku fillon çdo gjë që i nënshtrohet gjeneratës. Tani meqënëse Perënditë kryesore i bëjnë perfekte Perënditë dytësore¹⁶, ashtu edhe e Ëma e dashuron Attisin dhe i jep atij fuqi qiellore¹⁷. Kjo është ajo çka simbolizon plisi i tij. Attisi dashuron një nimfë: nimfa drejton prodhimin [gjeneratën], pasi gjithçka që prodhohet dhe riprodhohet ndyrshon dhe është e rrjedhshme. Por duke qenë që procesi i prodhimit [gjenerimit] duhet ndaluar diku, duke mos u lejuar të prodhojë [gjenerojë] diçka më të keqe se vetë e keqja, krijuesi që i bën këto gjëra [Attisi] i hedh fuqitë e tij prodhuese [gjeneruese] në krijim dhe bashkohet përsëri me Zotat. Tani, këto gjëra nuk kanë ndodhur asnjëherë, por gjithmonë janë. Dhe mendja i shikon gjithë këto gjëra të gjitha përnjëherë, por gjuha i

¹² Rite që pranojnë individin brenda një grup ose një kult fetar të caktuar.

¹³ Kjo është Rea ose Kibela, gruaja e Kronosit [Saturnit] dhe nëna e Përendive.

¹⁴ Attisi ishte një bari nga Frigjia.

¹⁵ Pra që ndryshojnë (ose rrjedhin) nga kalimi i kohës ose nga pasionet.

¹⁶ Zotat kanë kategori të ndryshme. Perënditë kryesore janë ato që janë mbi kozmosin, por iu japin fuqi krijuese Perëndive dytësore që vazhdojnë punën hyjnore deri brenda botës materiale.

¹⁷ Perandori Julian shpjegon se në këtë mit parimi [principi ose fuqia jofizike] i pjellorisë përhap një fuqi krijuese për të organizuar format materiale dhe për të lidhur me to parimet e tyre, prej yjeve deri në tokë, duke prodhuar kështu të gjithë elementët e materies.

shpreh disa në fillim dhe disa tjera më vonë. Kështu, duke qenë se miti përputhet me Kozmosin [është në harmoni me Kozmosin], për këtë arsye mbajmë festa me qëllim imitim e Kozmosit, pasi si ndryshe mund të arrijmë në një rend [në një nivel shpirtëror] më të lartë¹⁸?

Dhe në fillim ne vetë, duke qenë të rënë nga qielli dhe duke jetuar me nimfat, jemi në dëshpërim, dhe përmbahemi nga misri dhe gjithë ushqimet të trasha dhe të ashpra, pasi të dyja janë armike të shpirtit. Pastaj vjen prerja e pemëve dhe agjërimi, sikur të ishim duke prerë edhe procesin e mëjtejshëm të gjenerimit. Pas kesaj vjen ushqyerja me qumësht, sikur ne të ishim duke u lindur përsëri; pas të cilës vijnë gëzimet dhe zbukurimet sikur të ishte një rikthim tek Perënditë.

Stina kur zhvillohet ky ritual është dëshmi e të vërtetës së këtyre shpjegimeve. Rituale kremtohen për ekuinoksin pranveror¹⁹, kur frutat e tokës nuk prodhohen më, dhe dita është duke u bërë më e gjatë se nata, që përshkruan bukur ngritjen më lart të shpirtëve. (Të pakten, ekuinoksi tjetër është në mitologji rrëmbimi i Persefonës, që është rënia e Shpirtëve.)

Le të jenë pra këto shpjegime të këtyre miteve kuptimëplota : qofshin të favorshëm si Zotat ashtu edhe shpirtat e shkrimtarëve të miteve.

V. Mbi Shkakun e Parë.

Këtë rradhë vjen njohja e Shkakut të Parë dhe rendit pasues të Zotave, pastaj të natyrës së Kozmosit, esenca ose përbërja e Mendjes dhe e Shpirtit, pastaj Përkujdesja e Zotave [Providenca hyjnore], Fati, dhe Mbarësia, pastaj të shikosh virtytin dhe veset dhe Shtetet që qeverisen prej tyre, dhe se nga çfarë burim i mundshëm erdhi e keqja në botë.

¹⁸ Pa u përshtatur me rendin kozmik nuk arrihet harmonia me Kozmosin dhe as me vetveten. Të imitosh Kozmosin është pra të përshtatesh sjelljen me rendin dhe parimet kozmike. Kjo është mënyra më e mirë dhe e shenjtë për ta nderuar atë.

¹⁹ Pra kur festohet në Shqipëri Dita e Verës.

Secila nga këto tema ka nevojë për diskutime më të gjata; por ndoshta nuk të bën keq që t'i konstatojmë përciptazi, kështu edhe një dishepull nuk do të jetë plotësisht injorant në lidhje me to.

Është gjëja e duhur për Shkakun e Parë që të jetë një – sepse uniteti pararend shumësin – dhe të tejkalojë të gjitha gjërat në fuqi dhe mirësi. Si pasojë të gjitha gjërat duhen të marrin pjesë nga Ai. Sepse për shkak të fuqisë së Tij asgjë tjetër nuk mund ta kundërshtojë Shkakun e Parë, dhe për shkak të mirësisë së Tij asgjë nuk mund të jetë e ndarë nga Shkaku i Parë.

Nëse Shkaku i Parë do të ishte Shpirti, të gjitha gjërat do të ishin shpirtërore. Nëse do të ishte Mendja, të gjitha gjërat do të ishin mendore [intelektuale]. Nëse do të ishte Qenia, të gjitha gjërat do të mernin pjesë nga qenia [të gjitha gjërat do të ekzistonin]. Dhe vërejtja e kësaj cilësie në të gjitha gjërat bëri që disa njerëz do të mendonin që Shkaku i Parë është Qenia. Tani, nëse gjërat do të ishin thjesht kaq, pa qenë të mira, ky argument do të ishte i vërtetë. Por nëse gjërat që janë ekzistojnë për shkak të mirësisë së tyre, dhe marrin pjesë nga e Mira, pra Shkaku i Parë duhet të jetë njëkohësisht përtej Qenies si ashtu edhe vetë i mirë. Është një deshmi e fortë që shpjegon këtë pasi Shpirtrat fisnikë rrezikojnë qenien e tyre [pra jetën ose mirëqenien fizike] për hir të së Mirës kur përballen me vdekjen për atëdheun e tyre, apo për shokët, apo për hir të virtytit. Pas kësaj fuqie të pashprehshme vijnë urdhërat e Zotave.

VI. Mbi Zotat Kozmik dhe Hiperkozmetik.

Nga Zotat disa janë të Kozmosit [quhen Zotat Kozmik] dhe disa mbi Kozmosin [quhen Zotat Hiperkozmetik]. Ata të Kozmosit janë ata që bëjnë Kozmosin. Nga Zotat e Hiperkozmosit disa krijojnë përbërjen ose esencën, disa Mendjen, dhe disa Shpirtin. Prandaj ata kanë tre rende; të cilat të gjitha mund të gjenden në traktate mbi Zotat.

Nga Zotat Kozmik disa bëjnë të mundur që Kozmosi të jetë [të ekzistojë], disa e bëjnë atë të gjallë [i japin jetë], disa e harmonizojnë

duke mbajtur në ekuilibër elementë të ndryshëm që e përbëjnë Kozmosin; klasi i katërt kujdeset për harmoninë e Kozmosit.

Këto janë katër veprime, secili prej tyre ka një fillim, një mes, dhe një fund, si rezultat Kozmosi duhet të qeveriset nga dymbëdhjetë Perëndi.

Ata që e bëjnë Kozmosin janë Zeusi [Jupiteri], Poseidoni [Neptuni], dhe Vulkanit [Hefesti]; ata që e gjallërojnë atë janë Dhemetra [Ceresi], Hera [Junoni], dhe Diana [Artemisi]; Ata që e harmonizojnë janë Apolloni, Afërdita [Venusi], dhe Merkuri [Hermesi]; Ndërsa ata që kujdesen për të janë Vesta [Hestia], Minerva [Athina], dhe Marsi [Aresi].

Është e mundur të kuptosh rendin e tyre nga simbolet të fshehura në vetë imazhet e Perëndive. Apolloni i bie një lire, Minerva [Athina] është e armatosur, Afërdita [Venusi] tregohet e zhveshur (sepse harmonia krijon bukurinë, dhe bukuria në gjëra shikohet e pambuluar).

Duke qenë se këto të dymbëdhjetë janë në krye dhe kanë në zotërim Kozmosin, ne duhet të marrim parasysh që Perënditë e tjera janë të përmbajtura [kanë pak a shumë të njejtin rol, por mund të shihen si zgjatime të influcës së Perëndive kryesore] tek këto të parat. Bakusi [Dionisi] përmbahet tek Zeusi [Jupiteri] për shembull, Asklepi [Eskulapi] tek Apolloni, dhe të Hirët²⁰ [hyjneshat të bukurisë të jetes] në Afërditën [Venusin].

Gjithashtu mund të shquajmë sferat [katër elementet] e tyre të ndryshme: Vestas [Hestias] i përket Toka, Poseidonit [Neptuni] uji, Herës [Junoni] ajri, Vulkanit [Hefestit] zjarri, dhe gjashtë sferat superiore që i quajmë Zota nga zakoni²¹. Për më tepër, Apollonit dhe Dianës [Artemisës] i takojnë Dielli dhe Hëna, sfera e Saturnit [Kronosit] duhet t'i atribuohet Dhemetrës [Ceresit], eterit [ajri i kulluar] Minervës [Athinës], ndërkohë që parajsa është e të gjithëve. Kështu që rendet, fuqitë, dhe sferat e dymbëdhjetë Perëndive janë shpjeguar dhe kremtuar në himne.

²⁰ Ata quheshin *Gratae* nga Romakët, por në Shqip do përdorim një emër të ri për ato nga fjala "Hir".

²¹ Pra planetet Merkur, Venus, Mars, Jupiter dhe Saturn.

VII. Mbi Natyrën e Kozmosit dhe përjetësinë e tij.

Vetë Kozmosi duhet të jetë nga nevoja i pashkatërrueshëm dhe i pakrijuar. I pashkatërrueshëm sepse, supozoje të shkatërruar: e vetmja mundësi është që të bësh një më të mirë se ky ose një më të keq apo një të njejtë ose të krijosh një kaos. Nëse do të ishte për më keq, fuqia e cila nga më e mira bën diçka më të keqe duhet të jetë e keqe. Nëse do të ishte për më mirë, krijuesi që nuk e bëri më të mirën që në fillim duhet të ketë qenë joperfekt në fuqi. Nëse do të ishte po i njejtë, krijuesi lodhet kot. Nëse do të ishte kaos ... është dicka jo e respektueshme kundrejt krijimit ta dëgjosh këtë sugjerim në rradhë të parë. Këto arsye do të mjaftonin për të treguar që Kozmosi nuk është i krijuar. Meqenëse Kozmosi është i pa shkatërrueshëm, kjo do të thotë se as nuk është krijuar në rradhë të parë. Sepse gjithçka që është krijuar është e prirur për t'u shkatërruar [gjithçka që është krijuar do të shkatërrohet, ashtu siç gjithçka që lind do të vdesë]. Dhe të shkojmë më tej, duke qenë se Kozmosi ekziston nga mirësia e Hyjnisë, kjo do të thotë se Shkaku i Parë është gjithmonë i mirë dhe që Kozmosi do të bashkekzistojë gjithmonë me Të ashtu siç drita bashkekziston me diellin dhe me zjarrin, dhe hija bashkekziston me trupin.

Nga trupat e Kozmosit, disa imitojnë Mendjen dhe lëvizin në orbita; disa imitojnë Shpirtin dhe lëvizin në një vijë të drejtë, zjarri dhe ajri lëvizin përpjetë, ndërsa toka dhe uji për poshtë. Nga ata që lëvizin në orbita, sferat e fiksuara shkojnë nga lindja, të shtatë [planetet] nga perëndimi (kjo ndodh për arsye të ndryshme, sidomos që prodhimi dhe riprodhimi i gjeneratave të mos jetë i papërsosur për shkak të qarkullimit të shpejtë të sferave.)

Lëvizjet duke qenë të ndryshme, natyra e trupave duhet gjithashtu të jetë e ndryshme; prandaj trupi qiellor nuk djeg ose nuk ngrin atë që prek, ose nuk bën ndonjë gjë tjetër që ka të bëjë me katër elementet.

Dhe duke qenë që Kozmosi është një sferë – Zodiaku [Yjësia] e provon këtë – dhe në çdo sferë ‘poshtë’ do të thotë “drejt qendrës”,

sepse qendra është distanca më e largët nga secila pikë, dhe gjërat e rënda bien “poshtë” dhe bien drejt tokës.

Të gjithë këto gjëra janë bërë nga Zotat, janë renditur nga Mendja, e të levizura nga Shpirti. Për Zotat ne kemi folur tashmë.

VIII.Mbi Mendjen dhe Shpirtin, dhe që ky i fundit është i pavdekshëm.

Mendja është një forcë e caktuar, më pak kryesore sesa Qenia por më kryesore sesa Shpirti. Mendja nxjerr ekzistencën e saj nga Qenia dhe e përmirëson Shpirtin siç dielli përmirëson sytë²². Nga Shpirtrat disa janë racionalë dhe të pavdekshëm, disa irracionalë dhe të vdekshëm. Të parët rrjedhin nga Perënditë kryesore, të dytët nga Perënditë dytësore.

Si fillim ne duhet të marrim në konsideratë se çfarë është Shpirti. Shpirti është, atëherë, ajo me anë të së cilës e gjalla ndryshon nga jo e gjalla. Diferenca gjendet në lëvizje, ndjesi, imagjinatë, inteligjencë. Prandaj Shpirti kur është irracional është jeta e ndjesisë dhe e imagjinatës, ndërsa kur është racional është jeta e cila kontrollon ndjesinë dhe imagjinatën dhe përdor Arsyen. Shpirti irracional varet nga pasionet e trupit, ndjen dëshirë dhe zemërim në mënyrë irracionale. Shpirti racional me ndihmën e Arsyes, e përçmon trupin, dhe duke luftuar kundër Shpirtit irracional, prodhon virtytin apo vesin, sipas rastit nëse është fitimtar apo nëse dështon.

Shpirti racional duhet të jetë i pavdekshëm, për arsye se njëh Zotat (dhe asgjë e vdekshme nuk e njëh çka është e pavdekshme), nuk ka interes për çështjet njerëzore sikur të qëndronte jashtë [ato janë të pa vlerë për të], dhe ashtu si diçka jofizike, nuk ndikon si trupi por në mënyrë të kundërt. Për aq kohë sa trupi është i ri dhe në rregull, Shpirti bën gabime, por kur trupi vjetërohet Shpirti fiton fuqi më të

²² Mendja është si dielli, dhe Shpirti si drita e diellit.

madhe²³. Përsëri duhet theksuar, çdo Shpirt i mirë përdor mendjen; por asnjë trup s'prodhon mendjen pasi si mundet që ajo çka është pa Mendje të prodhojë mendje? Prapë, ndërkohë që Shpirti e përdor trupin si instrument, ai nuk është aty, ashtu si inxhinieri nuk është tek mjeti që prodhon (edhe pse shumë mjete punojnë pa u prekur nga askush). Edhe nëse Shpirti gabon shpesh prej trupit, nuk është për t'u çuditur pasi si mundet artisti të kryejë si duhet veprën e tij kur instrumentet e tij janë të prishura²⁴.

IX. Mbi Providencën [Përkujdesja e Zotave], Fatin dhe Mbarësin.

Ja dëshmi për të treguar Providencën e Perëndive: Nga vjen rendi i Kozmosit, nëse nuk ka fuqi renditëse? Dhe nga ku vjen fakti se çdo gjë e ka një qëllim: p.sh. qëllimi i Shpirtit irracional është që të ketë ndijim, dhe i Shpirtit racional është që bota të ketë rregull?

Por dikush mund të nxjerrë të njëjtin rezultat nga dëshmitë e Providencës në natyrë: p.sh. sytë janë bërë transparentë me qëllim shikimin; vrimat e hundës janë mbi gojën për të dalluar ushqimet me erë të keqe; dhëmbët e përparmë janë të mprehtë për të prerë ushqimin, dhëmbët e pasmë të gjerë ta bluajnë atë. Dhe ne mund të gjejmë çdo pjesë të çdo objekti të rregulluar me një parim të ngjashëm. Është e pamundur që të ketë kaq shumë providencë në detajet e fundit, dhe asnjë në parimet [principet] kryesore. Pastaj artet e profecisë dhe të shërimit, të cilat janë pjesë e Kozmosit, vijnë nga Providenca e mirë e Perëndive.

I gjithë ky kujdes për Kozmosin, duhet të besojmë, është bërë nga Perënditë pa ndonjë akt vullneti ose pune. Pasi trupat që zotërojnë njëfarë fuqie prodhojnë efektet e tyre thjesht duke ekzistuar: p.sh. dielli jep dritë dhe nxehtësi thjesht duke ekzistuar; kështu, dhe për më tepër, Providenca e Perëndive vepron pa përpjekje për veten dhe për

²³ Kur trupi është i ri është shumë e vështirë të përdorësh arsyen (prandaj fëmijët nuk mund ta bëjnë këtë), por kur trupi plakët është më e lehtë ta përdorësh arsyen (veçanërisht kur dikush është i pjekur).

²⁴ Autori këtu do të thotë se është e rëndësishme të kujdesemi për trupin tonë pasi shpirti ynë e përdor atë. Një trup i keqtrajtuar ose i prishur mund të parandalojë përdorimin e mirë që mund të bëjë Shpirti me të ose nuk do t'i bindet Shpirtit ashtu siç duhet.

të mirën e atyre që ndjekin të mirën. Kjo zgjidh problemet e Epikurianëve, të cilët argumentojnë se ajo që është hyjnore as nuk ka telashe në vetvete dhe as u jep probleme të tjerëve.

Providenca jofizike e Perëndive, si për trupat ashtu edhe për Shpirtrat, është e këtij lloji. Por Providenca e Perëndive është e ndryshme nga Providenca që është e trupave dhe në trupa. Kjo e fundit quhet Fati ose *Heimarmene*, sepse zinxhiri i shkaqeve (*Heirmos*) është më i dukshëm në rastin e trupave; dhe duke u marrë me këtë Fat shkenca e Astrologjisë u zbulua.

Prandaj, të besosh se gjërat njerëzore, veçanërisht përbërja e tyre materiale, janë të rregulluara jo vetëm nga Zotat, por nga trupat qiellorë është një besim i arsyeshëm dhe i vërtetë. Arsyeja tregon se shëndeti dhe sëmundja, mbarësia, fatkeqësia ose vuajtjet tona lindin nga ai burim²⁵. Por t'i atribuosh Fatit padrejtësitë dhe veset të njerëzve është ta bëjmë veten të mirë dhe Perënditë të këqij. Përveç nëse kjo nënkupton një konstatimin se në përgjithësi të gjitha gjërat janë për të mirën e Kozmosit dhe për të mirën e atyre që ndjekin karakterin e tyre, por vetëm edukim i keq ose dobësia e karakterit i ndryshon të mirat e Fatit në të keqe ashtu siç Dielli, i cili është i mirë për të gjithë, mund të jetë i dëmshëm për personat me oftalmi ose ethe. Përndryshe pse [barbarët] Massagjet hanë baballarët e tyre, dhe Hebrenjtë praktikojnë synetin, dhe Persianët ruajnë rregullat e rangut? ²⁶

Përse astrologët, ndërsa quajnë [planetet] Saturn dhe Mars “të ligj”, më pas [kur ato planete lëvizin] i bëjnë ata të mira, duke u atribuar filozofi dhe madhështi, grada ushtarake dhe zbulimet e thesareve? Dhe nëse janë duke folur për trekëndëshat dhe katrorët²⁷, është

²⁵ Pra nga vendi i planetëve në ditën e lindjes.

²⁶ Fati që gëzojmë në lindjet tona në këtë apo atë racë, komb, gjini, etj, është pasqyrimi fizik i asaj që ne ishim metafizikisht para lindjes sonë. Kjo korrespondencë është shtrirja e Providencës në fushën materiale dhe *Salutius* e përmend atë duke renditur disa veçori nga popujt e lashtë. Veçoritë e tyre nuk janë për shkak të pozicioneve të yjeve, por sepse tiparet e tyre janë si imazhe të Zotave që zotërojnë mbi këta popuj. Perandori Julian i quan "Zotat Etnarkë", pra Zota që sundojnë mbi një racë të caktuar (p. sh. kombet e udhëhequra nga Mërkuri [*Hermesi*] janë më të mirë në tregti sesa në luftë, ata nga Marsi [*Aresi*] janë luftëtarë të mirë etj). Zakonet e ndryshme nuk janë rastësi por janë një shembull tjetër i Providencës hyjnore që vepron në botë. Kjo do të thotë se çdo traditë është e shenjtë për popullin e vet: Ai që largohet nga ajo nuk gëzon më Providencën hyjnore për faj të tij.

²⁷ Pozicionet e planetëve në lidhje me zodiakun dhe planetet e tjera në astrologji.

absurde që Zotat [këtu planetet Mërkur, Venus, Mars, Jupiter dhe Saturn] të ndryshojnë natyrën e tyre sipas pozicionit në hapësirë, ndërsa virtyti njerëzor të mbetet i njëjtë kudo. Gjithashtu fakti që yjet parashikojnë rangun e lartë ose të ulët për prindërit tanë na mëson se horoskopit jo gjithmonë i bën gjërat të ndodhin, por ndonjëherë thjesht tregon disa gjëra. Sepse si mund të varen nga lindja gjërat që i paraprinë lindjes?

Për më tepër, siç ka Providencë dhe Fat të lidhur me kombet dhe qytetet, dhe gjithashtu për secilin individ, kështu që ka edhe Mbarësi, e cila më pas duhet të trajtohet më tej. Kjo fuqi e Perëndive që rregullon sa më mirë dhe me ekuilibër gjërat të cilat ndodhin në kundërshtim me atë çka pritet, zakonisht quhet Mbarësi, dhe është për këtë arsye se kjo Perëndeshë²⁸ adhurohet veçanërisht në publik nga qytetet; pasi çdo qytet përbëhet nga elementë të cilat nuk janë uniforme. Mbarësia ka fuqi nën Hënë²⁹, pasi mbi Hënë asnjë gjë nuk mund të ndodhë rastësisht.

Nëse Mbarësia e bën një njeri të lig të begatë dhe një njeri të mirë të varfër, nuk ka nevojë të çuditësh. Sepse të ligjtë e konsiderojnë pasurinë si gjithçka, e i miri nuk e konsideron fare pasurinë. Dhe Mbarësia e të keqit nuk mund t'ia heqë të keqen, ndërkohë që virtyti do të mjaftonte për të mirin.

X. Mbi Virtytin dhe Vesin.

Doktrina e virtytit dhe vesit varet nga ajo që thamë më parë për Shpirtin. Kur hyn Shpirti irracional në trup prodhon menjëherë Zemër dhe Oreks. Kurse Shpirti racional kur hyn në trup e bën Shpirtin trepalësh, të përbërë nga: Arsyeya, Zemra dhe Oreksi³⁰. Virtyti për

²⁸ Pra Fortuna, Perëndesha e Mbarësisë.

²⁹ Mbarësia prek vetëm çka është nën Hënë, që do të thotë çka i nënshtrohet gjeneratës (prodhimit dhe riprodhimit) ose ndryshimit.

³⁰ Këtu kemi trifunksionalitetin, një koncept indo-evropian të shpirtit, më i famshmi prej të cilëve është 'Shpirti Platonik Trepjesësh'. Shpirti Platonik përbëhet nga: Arsyeya (drejtimet: e vërteta, mençuria, rendi kozmik; mund të krahasohet me kokën në trup), ... (vijon në faqen tjetër) Zemra (drejtimet: nderi, lavdia, fitorja; mund të krahasohen me zemrën në trup), dhe Oreksi (drejtimet: materializmi, dëshirat mishore; mund të krahasohen me stomakun dhe me gjenitalet në trup). Edhe pse Platoni e konsideronte Arsyen si elementin më të lartë të Shpirtit, ai deklaroi se Shpirti mund të

Arsyen është mençuria [urtësia], për Zemren është trimëria, për Oreksin është përmbajtja e vetes; dhe virtyti i gjithë Shpirtit është drejtësia. Është detyra e Arsyes të gjykojë se çfarë është e drejtë, detyra e Zemrës është të bindet ndaj Arsyes për të përballuar gjërat që duken të tmerrshme pa frikë, detyra e Oreksit nuk është të ndjekë atë që duket e dëshirueshme por atë që përputhet me Arsyen. Kur këto gjëra janë kështu, ne kemi një jetë të drejtë. Pra drejtësia në çështjen e pronave është vetëm një pjesë e vogël e virtytit³¹. Dhe kështu ne do t'i gjejmë të katër virtytet tek njerzit të edukuar siç duhet, por mes injorantëve njëri mund të jetë trim dhe i padrejtë, tjetri i butë dhe budalla, një tjetër i matur dhe i paturpshëm. Në të vërtetë, këto cilësi nuk duhet të quhen virtyte; atyre i mungon Arsyeya, janë të papërsosura dhe gjenden edhe tek qeniet irracionale (si kafshët). Vesi duhet të merret parasysh si e kundërta e këtyre elementeve. Vesi i Arsyes është marrëzia, vesi i Zemrës është burracakëria, vesi i Oreksit është mospërmbajtja, dhe i gjithë Shpirtit është padrejtësia.

Virtytet lindin nga Shtetet të qeverisura mirë dhe me organizimin i duhur shoqëror, nga edukimi i mirë dhe arsimimi i shëndetshëm³². Kurse veset lindin nga gjendja e kundërt [nga një Shtet i qeverisur keq, etj].

XI. Mbi organizimin të drejtë dhe të gabuar të Shtetit.

Shtetet varen gjithashtu nga natyra trepjesëshe e Shpirtit. Kryetarët ngjasojnë me Arsyen, ushtarët me Zemrën, dhe populli i zakonshëm ngjason me Oreksin.

Shteti mbretëror është vendi ku të gjitha gjërat bëhen sipas Arsyes dhe njeriu më i mirë sundon; Shteti ku më shumë se një njeri sundon sipas

konsiderohet vetëm si harmonik kur Arsyeya dhe Zemra rreshtohen për t'i rezistuar bashkërisht epshit të Oreksit, duke lejuar që një individ të shmangë dëshirat e ndyra tokësore dhe në vend të kësaj të përpiqet për qëllime më të larta. Ky është një reflektim i qartë i lidershipit simbiotik të kastave të priftërinjve dhe luftëtarëve.

³¹ Këtu autori kundërshton idenë e Krishtere (ose Abrahamike) sipas së cilës virtyti varet vetëm nga varfëria.

³² Autori përmend se nga organizimi i duhur shoqëror lind virtyti në shpirtin e njerëzve, dhe se njerëzit e mirë jo vetëm që kanë virtytin, por e përdorin atë për të mirën e të gjithëve duke i dhuruar Shtetit një organizim të duhur shoqëror, i cili më pas prodhon njerëz edhe më të mirë dhe me virtyt etj: ky është fillimi i një cikli të mirë (virtuoz). Pra, virtyti mund të thuhet se është baza e së mirës personale dhe kolektive.

Arsyes dhe Zembrës quhet aristokraci; aty ku qeveria është sipas dëshirës dhe funksionet varen nga paratë, ajo qeveri quhet timokraci [një qeveri e nxitur nga ambiciet dhe dëshirat private, ku paraja bëhet kushti i vetëm për të realizuar ambiciet politike private dhe sjell blerjen e zyrove, korrupsionin, etj]. E kundërta e Shtetit mbretëor është tirania, sepse mbretëria bën gjithçka me drejtimin e Arsyës dhe tirania asgjë; e kundërta e aristokracisë, kur jo njerëzit më të mirë por disa nga më të këqijtë janë sundimtarët, është oligarkia; dhe e kundërta e timokracisë, kur nuk janë më të pasurit por populli i zakonshëm që ka në duar të gjithë fuqinë, është demokracia³³.

XII. Origjina e gjërave të liga; dhe se nuk ka të keqe pozitive.

Zotat duke qenë të mirë dhe duke bërë gjithçka, si mund të ekzistojnë të këqijat në botë? Ose ndoshta është më mirë së pari të konstatojmë faktin se, duke qenë se Zotat janë të mirë dhe bëjnë gjithçka nuk ka të keqe në vetvete [ose si e tillë nuk ka të keqe, pra e keqja nuk ekziston pozitivisht]. E keqja vjen vetëm nga mungesa e së mirës; ashtu si errësira në vetvete nuk ekziston, por vjen vetëm nga mungesa e dritës.

Nëse e keqja ekziston, ajo duhet të ekzistojë ose tek Hyjnit, ose në Mendje, ose në Shpirt, ose në trup. Por e keqja nuk ekziston në asnjë Zot, sepse të gjith Zotat janë të mirë. Nëse dikush flet për një "mendje të keqe", ai do të thotë një Mendje pa mendje [gjë që nuk ka kuptim]. Nëse dikush thotë se ekziston një Shpirt i keq, ai do ta bëjë Shpirtin inferior ndaj trupit, sepse asnjë trup në vetvete nuk është i keq. Nëse thuhet se e keqja lind nga Shpirti dhe trupi së bashku, është diçka absurde sepse veçmas ata nuk janë të këqij pra sebashku nuk mund të krijojë diçka të keqe.

³³ Për autorët e lashtë, demokracia ishte qeveria më e keqe pasi ajo "vendos barazinë midis gjërave të pabarabarta" (Platoni). Kjo është arsyeja pse shkrimtarët e tjerë të lashtë kanë thënë se "Ai që jeton në demokraci duhet të ketë mbështetjen e një Zoti, siç e ka patur Sokrati, për të ruajtur karakterin e vet hyjnor" (Olimpiadori).

Supozojmë se thuhet se ka demonë³⁴ të këqij: - nëse ata kanë fuqinë e tyre nga Perënditë, ata nuk mund të jenë të këqinj; nëse e kanë nga diku tjetër, atëherë mund të thëmi se Perënditë nuk i bëjnë të gjitha gjërat. Nëse ata nuk i bëjnë të gjitha gjërat, atëherë ose ata duan t'i bëjnë por nuk munden, ose munden dhe nuk duan: asnjëra prej të cilave nuk përputhet me idenë e Perëndive. Ne mund të shohim, pra, nga këto argumente, se nuk ka asnjë të keqe në vetvete në të gjithë Kozmosin.

Është në aktivitetet e njerëzve që të këqijat shfaqen, por jo në aktivitetet të të gjithë njerëzve dhe jo gjithmonë tek ato. Dhe për sa i përket këtyre, nëse njerëzit do të bënin të keqen për hir të së keqes vetë natyra do të ishte e keqe. Por nëse bashkëshortët mendojnë se tradhtia bashkëshortore është e keqe por kënaqësia e tyre personale është më e mirë, dhe nëse vrasësi mendon se vrasja është e keqe por paratë që ai merr për vrasjet janë për te më të mira, dhe nëse njeriu që i bën keq armikut mendon se të bësh keq është gjë e keqe por për të ndëshkuar armikun e tij është gjë e mirë, pra Shpirti gjithmonë gabohet në këtë mënyrë. Atëherë, mund të themi që të këqijat bëhen gjithmonë për hir të së mirës. Në të njëjtën mënyrë, errësira në vetvetë nuk ka ekzistencë pozitive por vjen nga mungesa e dritës në një vend të caktuar. Pra Shpirti, ndërsa synon të mirën, bën gabime në lidhje me të mirën sepse nuk është një përbërje ose esencë parësore³⁵. Dhe ne shohim shumë gjëra të bëra nga Perënditë për t'i parandaluar gabimet nga Shpirtrat njerëzor dhe për t'i shëruar kur kanë gabuar. Artet dhe shkenca, mallkime dhe lutje, sakrificat dhe ritet e fillimit (inicimet), ligjet dhe qeveritë, gjykimet dhe ndëshkimet, të gjitha u shpikën për hir të parandalimit të Shpirtrave nga gabimet. Dhe kur

³⁴ Demoni është një qenie jofizike me fuqi mbinatyrore ose hyjni e vogël që besohet se kishte në dorë fatin e një njeriu, të një familjeje, të një fisi etj. Demonet sipas autorve të lashtë ose ishin të mirë, ose neutral, ose të këqij ndaj njerëzve por jo nga karakteri i tyre por nga roli që përmbushin në Kozmos për Zotat. Demonet nuk kanë asnjë lidhje me përshkrimet që Krishtërimi (dreq) dhe Islami (xhind) propagandojnë kundër tyre.

³⁵ Pra Shpirti njerëzor nuk është një Hyjni që nuk gabon kurrë. Shpirti njerëzor përjeton peripeci të ndryshme nëse ai ka mendim të saktë për Zotat, nëse bëhet i vetëdijshëm për dinjitetin e tij, ose nëse i harron plotësisht të dyja. Shpirtrat njerëzorë mund të quhen "Zota të vdekshëm" sepse ndonjëherë duke u larguar nga Zotat (për një esencë racionale të largohesh nga Shkaku i Parë) dhe nga Mendja është si një "vdekje".

Shpirtrat dalin jashtë nga trupi, Perënditë dhe demonet pastrues i lirojnë ata nga gabimet e tyre.

XIII. Si mund të thuhet se gjërat e përjetshme janë prodhuar.

Për sa u përket Perëndive, botës dhe gjërave njerëzore ky tregim do të jetë i mjaftueshëm për ata të cilët kanë shpirtra që mund të shërohen por gjithsesi nuk janë në gjendje të thellojnë studimin e filozofisë.

Mbetet për të shpjeguar se si këto gjëra nuk u krijuan kurrë dhe nuk ndahen kurrë nga njëra-tjetra, edhe pse ne vetë kemi thënë më lart se përbërjet dytësore janë “prodhuar” nga të parat.

Çdo gjë e krijuar është bërë ose nga arti [prodhim teknik], ose nga një proces fizik [prodhim natyror ose riprodhim], ose sipas një fuqie. Tani nëse u krijua diçka nga arti ose nga një proces fizik, krijuesi duhet të ekzistojë para krijimit. Por në gjërat e prodhuara nga vet fuqitë e tyre ajo që u prodhua lidhet me shkaqet që e prodhuan pasi fuqia e atij objekti është e pandashme prej krijuesit e tij, ashtu si dielli është i pandashëm me driten që bën, si zjarri me nxehtësinë që prodhon, apo bora me ftohtësinë e saj.

Tani nëse Perënditë e krijuan Kozmosin me art, ata nuk i dhanë botës Qenien, por një qenie në dukje sepse gjithë arti në fakt prek vetëm formën [e jashtme]. Pra nëse Perënditë e krijuan Kozmosin me art, nga vjen Qenia që ka Kozmosi?

Në rastin e krijimit nga një proces fizik, krijuesi i jep prodhimit të vet një cop të thelbit të vetvetes³⁶. Nëse Perënditë e krijuan Kozmosin me anën e një procesit fizik, dhe meqenëse Perënditë janë jofizike, Kozmosi gjithashtu duhet të jetë jofizik. Supozojmë se dikush pretendon se Zotat kanë trupa, atëherë nga do të vinte fuqia e gjërave jotrupore në Kozmosin? Dhe nëse do ta pranoni, duhet edhe të

³⁶ Per shembull, prindërit japin fëmijëve një pjesë të thelbit të tyre dhe prandaj fëmijët i ngjajnë prindërve.

pranojmë që kur Kozmosi të jetë duke u rrënuar krijuesi i saj duhet të jetë duke u shpërbërë gjithashtu nëse ai është një krijues nga procesi fizik.

Nëse Perënditë nuk e bëjnë Kozmosin as me art as me proces fizik, mbetet vetëm që ta bëjnë nga fuqia e tyre. Çdo gjë e bërë në një mënyrë të tillë jeton së bashku me atë që zotëron këtë fuqi. Gjërat e tilla nuk mund të shkatërrohen, përveç nëse ia heqim fuqinë krijuesit. Kështu që ata që besojnë në shkatërrimin e botës, ose mohojnë ekzistencën e Perëndive, ose, duke e pranuar atë, mohojnë fuqinë e Hyjnisë³⁷.

Prandaj Ai që i bën të gjitha gjërat me fuqinë e Tij, i bën të gjitha të mbijetojnë së bashku me veten e Tij. Dhe meqënëse fuqia e Tij është fuqia më e madhe, Ai duhet të jetë krijues jo vetëm i njerëzve dhe i kafshëve, por i Perëndive dhe i demonëve të ndryshëm. Dhe sa më larg të jetë Hynija e Parë [Shkaku i Parë] nga natyra jonë, aq më shumë fuqi duhet të ketë midis nesh dhe Atij. Për të gjitha gjërat që janë shumë larg njëra-tjetrës ka shumë ndërmjetës midis tyre³⁸.

XIV Në çfarë kuptimi, edhe pse Perënditë nuk ndryshojnë kurrë, thuhet se ata zemërohen dhe qetësohen.

Nëse dikush mendon se doktrina e pandryshueshmërisë së Perëndive është e arsyeshme dhe e vërtetë, dhe pastaj pyet veten se si njerëzit të mirë i sjellin kënaqësi atyre, sesi njerëzit e këqij janë të neveritshëm për Perënditë, dhe sesi ato zemërohen nga gabimet tona dhe bëhen të favorshëm kur qetësohen pas lutjeve dhe sakrificave, përgjigjja është si më poshtë: Zotat nuk gëzohen, sepse ai që gëzohet gjithashtu vajton; as nuk zemërohen, sepse zemërimi është një pasion; as nuk

³⁷ Këtu autori kundërshton idenë e Krishtere (ose Abrahamike) sipas së cilës një ditë do përmytet bota (Apokalipsi).

³⁸ Pra, ajo që buron nga Shkaku i Parë (nga cili buron Qenia; nga Qenia, Mendja; dhe më pas nga Mendja, Shpirti) është një hierarki hyjnore që shpjegon pse, për t'u siguruar që nuk ka boshllëk në hierarkinë midis Shkakut të Parë dhe nesh, demonët gjenden kudo. Kjo do të thotë që ne jemi si në një ushtri e cila është një trup, sepse nuk ka boshllëk në hierarki, dhe ku secili nga gjenerali tek ushtarët gjithsesi ekziston në individualitetin e tij në të njëjtën kohë.

kënaqen me dhurata, po të ishte ashtu, do të pushtohen nga qejfi dhe dëshirat [pra nga pasionet].

Është e gabuar të supozosh se Zotat ndikohen për mirë ose për keq nga gjërat njerëzore. Zotat janë gjithmonë të mirë dhe gjithmonë bëjnë mirë dhe kurrë nuk dëmtojnë, duke qenë gjithmonë ndaj gjërave në të njëjtën gjendje si përherë. E vërteta është thjesht se kur jemi të mirë ne lidhemi me Perëndinë, sepse të jetosh sipas virtytit do të thotë ti përngjash Perëndive. Por kur bëhemi të këqij i bëjmë Perëndinë armiq të tanë - jo sepse ata janë të zemëruar kundër nesh, por sepse mëkatet tona pengojnë që drita e Perëndive të shkëlqejë mbi ne dhe na vendos në bashkim me shpirtat e ndëshkimit [demonë të ndëshkimit]. Dhe me lutje dhe sakrifica ne nuk i kënaqim ose i ndryshojmë Perëndinë, por ne thjesht rregullojmë gabimet tona. Pra me atë që bëjmë dhe duke u kthyer drejt Perëndive, ne shërojmë të keqen tonë dhe kështu gëzojmë përsëri mirësinë e Perëndive. Prandaj të thuash që Zotat largohen nga e keqja është si të thuash që dielli e fsheh veten nga të verbërit.

XV. Pse i adhurojmë Perëndinë kur ata nuk kanë nevojë për asgjë.

Kjo zgjidh pyetjen në lidhje me sakrificat dhe ritet e tjera që i bëhen Perëndive. Vetë Hyjnija është pa nevoja dhe adhurimi bëhet vetëm për përfitimin tonë. Përkujdesja [Providenca] e Zotave arrin kudo dhe ka nevojë vetëm për njëfarë përputhshmërie për pranimin e saj. E gjithë përputhshmëria vjen nga përfaqësimi dhe ngjashmëria. Për këto arsye janë bërë tempujt si përfaqësim të parajsës, altarit si përfaqësim i tokës, statujat si përfaqësim të jetës [prandaj janë bërë si gjallesa], lutjet si përfaqësim të mendjes, simbolet ose shkronjat mistike si përfaqësim të forcave të papëshkrueshme qiellore, barishtet dhe gurët përfaqësojnë materien, dhe kafshët e sakrifikimit përfaqësojnë jetën irracionale brenda nesh.

Nga të gjitha këto gjëra, Perënditë nuk përfitojnë asgjë: çfarë përfitimi mund të ketë për Perëndinë? Jemi vetëm ne që fitojmë diçka nga të gjith këto gjëra: ne fitojmë njëfarë bashkimi me Perënditë.

XVI. Mbi sakrificat dhe adhurimet e tjera: sesi vetëm njerzit përfitojnë nga ato dhe jo Perënditë.

Mendoj se është mirë të shkruajmë edhe disa fjalë për sakrificat. Në radhë të parë, meqenëse kemi marrë gjithçka nga Perënditë është e drejtë t'i paguajmë dhuruesve me frutat e para e dhuratave të tyre. Ne paguajmë me dhurata votive [dhurata materiale që njerëzit ua bënin Perëndive në vende të shenjta për t'i nderuar, që të forconin lidhjen me ta dhe t'u plotësonin dëshirat] frytet e para të sukseseve tona, frytet e para të bukurisë së trupit i paguajmë me flokët si dhuratë [pra me prerjen e parë të flokëve]³⁹, dhe frytet e para të jetës me sakrifica. Së dyti, lutjet pa sakrifica janë vetëm fjalë, me sakrificat janë fjalë të gjalla; fjala i jep fuqi jetës, ndërsa jeta e gjallon fjalën. Së treti, lumturia e çdo objekti është përsosmëria e tij, dhe përsosmëria për secilin është bashkimi ose lidhja me kauzën e vet. Për këtë arsye ne lutemi për bashkim me Perënditë. Meqenëse, jeta më e shkëlqyer është jeta e Perëndive, por jeta njerëzore është vetëm një lloj jetese, pra jeta njerëzore që dëshiron bashkimin me jetën hyjnore ka nevojë për një ndërmjetës sepse gjërat shumë larg njëra-tjetrës nuk mund të bashkohen pa një ndërmjetës dhe ndërmjetës duhet të jetë si gjërat që bashkon; prandaj midis jetës dhe jetës duhet të qëndroj Jeta. Kjo është arsyeja pse njerëzit sakrifikojnë kafshët: vetëm të pasurit e bëjnë këtë tani, por në kohët e vjetra të gjithë e bënin këtë, dhe kjo jo pa dallim por duke i dhënë ofertat e përshtatshme seciles Perëndi së bashku me një numër të madh adhurimesh të tjera. Tani për këtë temë kam thënë mjaft.

³⁹ Kjo traditë gjendet ndër Shqiptarë dhe quhet Kumbaria.

XVII. Se Kozmosi është në vetvete i përjetshëm.

Ne kemi treguar më lart se Perënditë nuk do ta shkatërrojnë Kozmosin. Mbetet për të treguar se natyra e Kozmosit është vet e pavdekshme.

Çdo gjë që vdes ose shkatërrohet vetvetiu ose nga diçka tjetër. Nëse Kozmosi shkatërrohet vetvetiu, po ashtu zjarri duhet të digjet vetë dhe uji të thahet vetë. Nëse nga diçka tjetër, ajo duhet të jetë ose nga një trup ose nga diçka jofizike. Nga diçka jofizike është e pamundur, sepse gjërat jofizike ruajnë trupat (si Natyra⁴⁰, për shembull ose Shpirti), pra diçka nuk shkatërrohet nga esenca ose parimi i vet sepse vet natyra e atij parimi është ta ruajë atë. Nëse shkatërrohet nga ndonjë trup, ai duhet të jetë ose nga ato që ekzistojnë ose nga të tjerët.

Nëse nga ato që ekzistojnë: atëherë ose ata që lëvizin në vijë të drejtë duhet të shkatërrohen nga ata që rrotullohen, ose anasjelltas⁴¹. Por ata që rrotullohen nuk kanë natyrë shkatërruese; përndryshe, pse nuk shohim kurrë asgjë të shkatërruar nga ai shkak? Dhe ata që lëvizin drejt nuk mund të prekin të tjerët; përndryshe, pse ata nuk kanë qenë kurrë në gjendje ta bëjnë këtë deri tani?

Por asnjëri nga ata që lëvizin drejt nuk mund të shkatërrohen nga njëri-tjetri, sepse shkatërrimi i njërit është krijimi i një tjetri; dhe kjo nuk është të shkatërrohesh, por të ndryshosh.

Por nëse bota do të shkatërrohet nga trupa të tjerë përveç këtyre, është e pamundur të thuhet se ku janë trupa të tillë ose nga do të lindin.

Përsëri, gjithçka e shkatërruar shkatërrohet ose në formë ose në materie⁴² [në lëndë]. Tani nëse forma shkatërrohet dhe materia mbetet, ne shohim që gjëra të tjera vijnë në ekzistencë. Nëse materia shkatërrohet, si ndodh që gjendet akoma materia pas gjithë këtyre viteve?

⁴⁰ Natyra këtu është parimi ose esenca dhe fuqia e saj jofizike që krijon, qeverisë dhe ruan jetën dhe gjallërimin e Kozmosit (ashtu siç Shpirti bën për trupin).

⁴¹ Ata që rrotullohen janë yjet dhe ata që lëvizin në vijë të drejtë janë katër elementët.

⁴² Forma është thelbi ose parimi i një sendi, materia është trupi.

Kur materia shkatërrohet, materia tjetër zë vendin e saj, e cila duhet të vijë ose nga diçka që është [Qenia] ose nga diçka që nuk është [jo-Qenia]. Nëse materia vjen nga ajo-që-është [nga Qenia], përderisa për aq kohë sa ajo që-është gjithmonë është, do të ketë gjithmonë materie. Por nëse ajo që-është shkatërrohet, atëherë një teori e tillë do të thotë që jo vetëm Kozmosi por gjithçka do shkatërrohet [pra gjithçka që është, siç Shpirtrat, Perënditë, do shkatërrohet].

Nëse përsëri materia vjen nga ajo që-nuk-është [jo-Qenia]: në radhë të parë, është e pamundur që ndonjë gjë të dalë nga ajo që-nuk-është. Por supozojmë se do të ndodhë, dhe materia lindi nga ajo që-nuk-është; atëherë, përderisa ka gjëra që-nuk-janë, materia do të ekzistojë gjithsesi sepse kurrë nuk mund të ketë një fund të gjërave që nuk-janë.

Nëse ata thonë se materia mund të qëndrojë pa formë: por pse në radhë të parë i vërtetohet Kozmosit në tërësi diçka që nuk vërtetohet për asnjë nga pjesët e tij? Së dyti, me këtë hipotezë ata nuk shkatërrojnë thelbin e trupave, por vetëm bukurinë e tyre.

Për më tepër, gjithçka që shkatërrohet ose rikthehet në elementet nga është prodhuar, ose përndryshe zhduket në jo-Qenie [në ate që-nuk-është]. Nëse gjërat rikthehen ose shndërrohen nëpër elementet nga janë prodhuar atëherë edhe gjëra të tjera do të prodhohen: përndryshe, pse ajo që u shndërrua u prodhua së pari ? Nëse Qenia [ajo-që-është] do të zhduket në jo-Qenie [në ate që-nuk-është], çfarë e pengon që kjo të ndodhë edhe me vetë Hyjnin (e cila gjë është absurde)? Nëse dikush thotë se fuqia e Hyjnis nuk e lejon këtë, ai e ka gabim sepse nuk është shenjë e fuqisë të jesh në gjendje të shpëtosh asgjë përveç vetvetes. Dhe është po aq e pamundur që ajo-që-është të dalin nga ajo që-nuk-është, dhe që ajo-që-është të zhduket në jo-Qenie.

Gjithashtu, nëse Kozmosi shkatërrohet, ai duhet ose të shkatërrohet sipas natyrës së tij ose kundër natyrës së tij. Sipas natyrës e tij është e pamundur, sepse natyra e Kozmosit është e këndshme dhe nëse natyra e tij do e shkatërronte Kozmosin kjo do të thotë që natyra e tij është e kalbur që në fillim. Por deri tani Kozmosi qëndroi dhe kjo është

dëshmi që u anashkalua kalbëzimi që kishte në fillim. Por një natyrë e këndshme nuk mund të jetë edhe gjithashtu një natyrë e kalbur. Pra nuk mund të dalin nga një natyrë e kalbur një natyrë e këndshme sepse një natyrë është çka është dhe nuk ndryshon. Dhe po ashtu nëse shkatërrohet kundër natyrës së tij, duhet të ketë një natyrë tjetër që ndryshon natyrën e Kozmosit: por kjo nuk duket kund.

Përveç kësaj, çdo gjë që është e natyrshëm është e shkatërrueshme dhe ne mund ta shkatërrojmë vetë. Por, askush nuk e ka shkatërruar apo ndryshuar trupin e rrumbullakët të Kozmosit. Dhe elementet, edhe pse mund të ndryshohen, nuk mund të shkatërrohen. Përsëri, gjithçka e shkatërrueshme ndryshon me kalimin e kohës dhe plaket. Por, bota gjatë gjithë këtyre viteve ka mbetur krejtësisht e pandryshuar.

Duke thënë kaq shumë për t'i ndihmuar ata që ndiejnë nevojën për një demonstrim shumë të fortë, i lutem vetë Kozmosit të jetë i mëshirues ndaj meje.

XVIII. Pse ka mosbesim, dhe se kjo nuk i dëmton Zotat.

Edhe fakti që mosbesimi ndaj Perëndive ka ndodhur në një pjesë të caktuar të botës dhe shpejt do të ndodhë edhe më tutje⁴³, nuk duhet të shqetësohet mendja e të mençurve: sepse këto gjëra nuk ndikojnë te Perënditë, ashtu siç e pamë që adhurimi nuk i sjell ndonjë dobi atyre, dhe sepse Shpirti, duke qenë i esencës ose përbërjes së mesme⁴⁴, nuk mund të jetë gjithmonë i drejtë. Dhe për shkak se gjithë Kozmosi nuk mund të shijojë Përkujdesjen [Providencën] e Perëndive në mënyrë të barabartë, por disa pjesë mund ta shijojnë atë përjetësisht, disa në kohë të caktuara, disa në radhë të parë, dhe disa në radhë të dytë ashtu

⁴³ Këtu autori ka parasysh Krishterët që mohojnë se Kozmosi është hyjnor dhe plot me demonë, hyjni, Perëndi, dhe Zota. Prandaj për Romakët Krishtërimi ishte një lëvizje ateiste.

⁴⁴ Shpirti njerëzor nuk gëzon gjithmonë Përkujdesjen [Providencën] e Perëndive sepse ndonjëherë largohet nga Shkaku i Parë dhe nga Mendja. Por ndonjëherë Shpirti njerëzor e gëzon prapë atë duke u afruar Shkakut të Parë dhe Mendjes. Pra, është gjithmonë e mundshme për të gëzuar Përkujdesjen [Providencën] e Perëndive por kjo varet nga sjellja. Në kontekstin e Shtetit, gëzimi i Përkujdesjes [Providencës] së Perëndive quhet Pax Deorum (Besa me Perënditë).

si për shembull koka ndjen të gjitha ndjesitë por pjesa tjetër e trupit vetëm një.

Për këtë arsye, duket se ata që caktuan ditë për festime gjithashtu caktuan edhe ditë të ndaluara, në të cilat disa tempuj rrinin të zbrazura, disa mbyllen, disave iu hiqen zbukurimet si shlyerje e dobësisë së natyrës sonë.

Gjithashtu, nuk ka dyshim që mosbesimi ndaj Zotave është një lloj ndëshkimi: ne mund të besojmë se ata që i njihnin Perënditë dhe i kanë lënë pas dore në një jetë dhe si dënim në një jetë tjetër mund ti mungoj njohuria e tyre krejtësisht. Dhe po ashtu, ata që kanë adhuruar mbretërit e tyre si Perëndi e kanë merituar si ndëshkim të humbasin çdo njohuri për Zotat.

XIX. Pse të ligët nuk ndëshkohen menjëherë.

Nuk ka nevojë të habitemi, nëse as krime të tjera nuk sjellin ndëshkim të menjëhershëm mbi të ligët sepse nuk janë vetëm demonet dënues [si fuqi e jashtme] që ndëshkojnë të keqin, madje dhe Shpirti [i të ligut] e çon veten në gjykim. Gjithashtu, nuk është e nevojshme që ndëshkimi të vijë aq shpejt sepse Shpirtrat jetojnë përgjithmonë, dhe përveç kësaj njeriut i duhet kohë që të shfaqet plotësisht virtyti e tij. Nëse ndëshkimi do të ndiqte menjëherë pas çdo krimi, njerëzit do të vepronin me drejtësi nga frika dhe nuk do të kishin asnjë virtyt.

Shpirtrat ndëshkohen kur dalin nga trupi: disa dëbohen mes nesh [ndër të gjallët], disa shkojnë si në mërgim nëpër vende të nxehta ose të ftohta të botës, të tjerët ngacmohen nga disa demonë [ndëshkues]. Në të gjitha rrethanat ata vuajnë me pjesën irracionale të Shpirtit të tyre, me të cilën ata gjithashtu gabuan dhe vepruan keq. Për hir të Shpirtit irracional ekziston ai trup me hije [fantazma] që shihet për varret, veçanërisht për varret e atyre që kishin një jetë të ligë.

XX. Mbi Transmigrimin [kalimi i shpirtit nga një trup në një trup tjetër] e Shpirtrave dhe si thuhet se Shpirtrat transmigrojnë nëpër kafshë.

Nëse zhvendosja e një Shpirti bëhet në një qenie racionale, ai thjesht bëhet Shpirti i atij trupi. Por nëse Shpirti shkon në një bishë pa arsye, ai ndjek trupin nga jashtë, ashtu siç një demon mbrojtës ndjek një njeri⁴⁵. Prandaj kurrë nuk mund të ketë një Shpirt racional në një qenie joracionale.

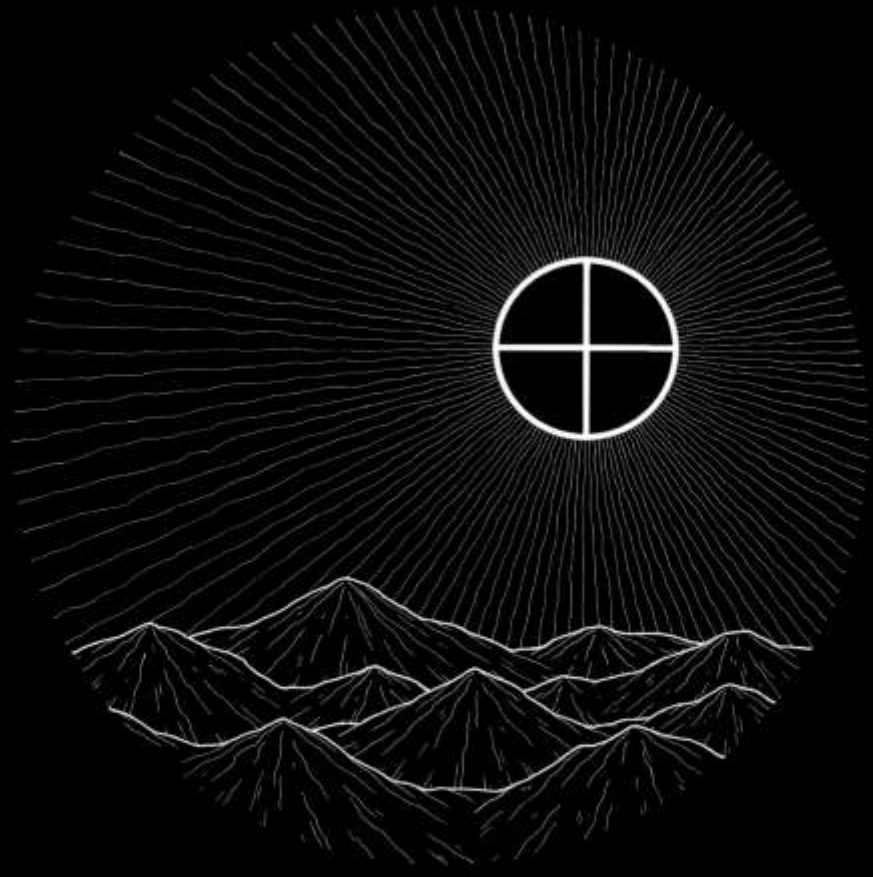
Transmigrimi i Shpirtrave mund të vërtetohet nga problemet në lindje. Përse disa lindin të verbër, të tjerë të paralizuar, të tjerë me shpirtin e shtrembër⁴⁶? Mundet edhe të vërtetohet nga fakti që detyra e natyrshme e Shpirtrave është që të bëjnë punën e tyre në trup. Pra a duhet të supozojmë se kur largohen nga trupi ata e kalojnë gjithë përjetësinë joaktivë? Përsëri, nëse Shpirtrat nuk do të hynin përsëri në trupa, ata ose duhet të jenë të pafund në numër ose Hyjnija duhet vazhdimisht të krijojë të rinj. Por nuk ka asgjë të pafundme në Kozmos sepse në një tërësi të caktuar nuk mund të ketë një diçka të pafundme. As të tjerë nuk mund të bëhen sepse një gjë në të cilën krijohet diçka e re duhet të jetë e papërsosur. Dhe Kozmosi, i krijuar nga një autor i përsosur, natyrisht duhet të jetë i përsosur.

XXI. Si në këtë jetë, ashtu edhe kur largohen prej saj, të mirët do të jenë të lumtur.

Shpirtrat që kanë jetuar në virtyt janë në përgjithësi të lumtur, dhe kur ndahen nga pjesa irracionale e natyrës së tyre dhe pastrohen nga çdo materie, kanë një lidhje të fortë me Perënditë dhe bashkohen me ta në qeverisjen e të gjithë Kozmosit. Megjithatë, edhe nëse asgjë nga kjo lumturi nuk bie tek ta, vetë virtyti, gëzimi dhe lavdia e tij, dhe jeta e lirë nga nënshtrimet dhe pikëllimet janë të mjaftueshme për t'i bërë të lumtur ata që janë vendosur të jetojnë sipas virtytit dhe që e kanë arritur atë.

⁴⁵ Sokrati, filozofi i famshëm, ka pasur një demon të tillë.

⁴⁶ Për autorin është e mundur rimishërimi për të vuajtur atë që i është bërë të tjerëve në jetën e mëparshme.

PAGAN ⊕ SHQIPËRI AR

®PAGAN®

"Qofshin të favorshëm si perënditë ashtu edhe shpirtrat e shkrimtarëve të fabulave."

-Salutius-

☉PAGAN☉